

50.

İBN HİBBÂN VE TEFSİRİ

Doç. Dr. İSMAİL CERRAHOĞLU

Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân el-Bustî, islâm ilim âleminin tanınmış şahsiyetlerinden biridir. Sicistân eyaletinin Bust¹ şehrinde doğmuştur. Zamanının imâmı ve çok eser verenlerdendir. İlim tahsili için hicri 300 senesi başlarında seyahata başlamış, Horasan, Irak, Hicâz, Şam, Mısır ve Cezire gibi yerleri dolaşmış, sayılamıyacak kadar âlimlerden ilim almıştır. *Et-Takâsîm vel'Enva'* adlı eserinde "Şâş²'la² İskenderiyye arasında 1000 den fazla âlimden ilim aldığımı" ifade etmektedir.³ İlim aldığı şahsiyetlerin başlıcalarını şöylece sıralayabiliriz: El-Hasen b. İdris el-Herevî, Ebû Halife el-Cumahi, Ebû Abdîrrahmân en-Nesâî, İmrân b. Musâ b. Mucâşî, el-Hasen b. Süfyân, Ebû Ya'lâ el-Mavsûli, Ahmed b. el-Hasen es-Sufî, Ca'fer b. Ahmed ed-Dımaşki, Ebû Bekr. b. Huzeyme... v.s.⁴ Pek çok âlimden feyz alan İbn Hibbân Hadis, lugât, fıkıh, tıp ve astronomide temayüz eden bir şahsiyyet olmuştur. Yâkût el-Hamevî, "Onun, usûlu hadiste ortaya koyduğu şeyleri başkaları anlamakta acz gösterirdi" demektedir.⁵ Hadisteki *el-Müsnedu's-Sahîh'inin*, İbn Mâcenin *Sünen*'inden daha sahih olduğu söylenir.⁶

1 Bust: Kâbil'in beldelerinden biridir. Herât'la Gazne arasında bulunmaktadır. Bugünkü Afganistan'da, Helمند nehrinin Argendâb ile birleştiği noktanın biraz aşağısında ve Helمند'in sol yakasında bulunan bir şehirdir. Bkz. İbnü'l-Esir, *el-Lubâb fi Tehzîbi'l-Ensâb*, el-Kâhire, 1357. I. 122; *İslâm Ansiklopedisi*, II. 842.

2 Şâş: Seyhun nehri arkasında bir şehirdir. Bkz. *El-Lubâb*, II. 4; Yâkût, *Mu'cemu'l-Büldân*, V. 212. *İslâm Ansiklopedisinde* bu şehir Taşkend olarak gösterilmektedir.

3 Es-Subkî, *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, (et-Tabatu'l-Ulâ), II. 141; ez-Zehbi, *Tezkiretu'l-Huffâz* (Haydarabat 1376/1957), III, 921 de ve İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân* (Haydarabat 1331), V. 115 da ilim aldığı şahsiyetlerin adedinin 2000 den ziyade olduğunu zikrederler.

4 *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141; *Tezkiretu'l-Huffâz*, III. 920; *Mu'cemu'l-Büldân*, II. 172-173 (burada kimlerden ve nerelerde ilim aldığı daha teferruatlı bir şekilde anlatılmaktadır). *Şezeratu'z-Zehb*, III 16.

5 *Mu'cemu'l-Büldân*, II. 171; ez-Zirikli, *el-A'lâm*, (et-Tabatu's-Sâniye) 1373/1954. VI. 306.

6 *el-A'lâm*, VI. 306; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zehb* (Mektebetu't-Ticâri, Beyrut) III. 16.

İlim hazinesi olan müellifimizden de, el-Hâkim, Mansûr b. Abdullah el-Hâlidî, Ebû Muâz Abdurrahmân b. Muhammed b. Rızkullâh, Ebû'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. Hârûn ez-Zevzenî, Muhammed b. Ahmed b. Mansûr ve daha pek çok kimseler ilim almışlardır.¹ İbn Hibbân, kedisini yetiştirdikten sonra, kadılık gibi resmî vazifeler dışında, talebe yetiştirmeye gayret göstermiştir. Ebû Sa'd el-İdrîsî onun hakkında "Uzun bir müddet Semerkant'da kadılık yaptı. Kendisi din âlimlerinden, islâmî eserler hâfızı, tıp, nücûm ve diğer fenlerde âlim bir kimse idi" demektedir.² El-Hâkimde "O, fıkâh, lugât, hadis ve va'z ilimlerinde de bir hazine ve âlim bir kimse idi. Nisâpur'a geldi, orada Abdullah b. Sireveyh ve diğerlerinden işitti. Buhâra'ya gitti orada da Omer b. Muhammed b. Buceyr'e mülâki oldu. 334 senesinde tekrar Nişâpûr'a geldi, Nesâ'ya³ kadı olarak gitti. Sonra 337 de yine bize yani Nisâpûr'a geldi ve Nişâpûr'da ikâmet ederek, orada bir hângâh tesis etti ve bütün eserleri orada kendisine kırâat olundu. Sonra 340 senesinde vatani olan Sicistân'a gitti. Bu gidiş sebebi kitablarını işitmek içindi" demektedir.⁴ el-Hatîb "Sika, anlayış yönünden asil bir kimse olduğunu" söylemektedir.⁵ İbnü's-Sem'ânî'de "Ebû Hâtim asrının imamı idi, eş-Şâş ile İskenderiyye arasında ilim tahsili için dolaştı" demektedir.⁶

İbn Hibbân, bazı sözlerinden dolayı Sicistândan çıkartıldığına dâir ibarelere rastlamaktayız. Ebû İsmâil el-Herevî, Yahyâ b. Ammâr'dan, İbn Hibbân hakkında sorduğunu ve bu suâl üzerine Yahyâ b. Ammâr onun hakkında "Biz onu Sicistandan çıkardık. Onun ilmi varsa da, dinde büyük bir şahsiyyet değildi. O bize geldi, Allah için olan hadîi inkâr etti? Bu söz üzerine biz de onu çıkarttık" demektedir.⁷ Bu hususa temas eden ez-Zehebi de "haddin ispatı ve nefyi hususunda bir nass yoktur, bunun hangisi söylenirse hatahdır. Hiç bir şey kastetmiyerek onu kendi haline terk etmek iyi bir müslümana yaraşan hareket olduğunu söyler"⁸. Ebû Amr b. es-Salah "O tasarruf altında fâhiş hata

1 *Tezkiretu'l-Huffâz*, III. 921; *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141; *Mu'cemu'l-Buldân*, II. 171.

2 *Tezkiretu'l-Huffâz*, III. 921; *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141.

3 Nesâ: Horasanda bir şehirdir. Bkz. *Lubâb*, III. 223; *Mu'cemu'l-Buldân*, VIII, 282.

4 ez-Zehebi, *Mizânu'l-İtidâl*, Mısır 1382/1963, III, 507; *Tezkiretu'l-Huffâz*, III, 921; *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141.

5 *Tezkiretu'l-Huffâz*, III. 921; *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141, *Şezerâtu'z-Zehab* III. 16.

6 *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141.

7 *Tezkiretu'l-Huffâz*, III. 921; *Tabakâtu's-Sâfi'iyye*, II. 141; *Mizânu'l-İtidâl*, III. 507; *Lisânu'l-Mizân*, V. 113.

8 *Tezkiretu'l-Huffâz*, III. 921; *Mizânu'l-İtidâl*, III. 507.

yapardı”demektedir.¹Onun“peygamberlik, ilim ve amelin telifinden ibarettir,” sözü, kendisini zındıklıkla itham etmeğe sebep olmuş, nerede ise katline vesile olmaya kadar varacaktı. Ebû İsmâil, Abdussamed b.Muhammed b.Muhammed’ den o da babasından şöyle işittiğini kaydeder: “İbn Hibbân, nübüvvet, ilim ve ameldir, süzünden dolayı ayıplandı ve zındıklığına hükmlonup, hicrete mecbur edildi. Bu durum Halifeye yazıldığında, halife, onun katlini emretti.”² ez-Zehabi, bu sözü ele alarak şöyle bir tahlile girişir: “Hazreti Peygamber ﷺ’in hocası Ebu Ebrâhîm el-Hıfzî demişti. Hacca giden sadece Arafatta vakfe mi yapar? Hz. Peygamberin bu sözünde bir hasr vardır. Kısacası bu sözde hacın en mühim unsuru zikredilmiş oluyor. Acaba İbn Hibbânın bu sözünden, nübüvvetin en mühim unsuru ilim ve amel olduğunu anlayabilirmiyiz. Hiç bir Nebi yoktur ki âlim ve âmil olmasın. Fakat nübüvvet, ilim ve amelden daha evvel, Allah (C. C)’in seçtiği bir mevhibedir. İnsan oğlu iktisabla bunu kazanamaz. Bu mevhibeden de faydalı olan ilim ve ameli sâlih neş’et eder. İşte bundan dolayı, İbn Hibbân’dan nakledilen yukarıdaki söz câiz olamaz. Bu felsefi bir sözdür.”³

Yukarıda da söylediğimiz gibi, İbn Hibbân velûd bir müellifdir. Çeşitli ilimler sahasında çeşitli eserler yazmıştır. Bilhassa hadis alanında yazdığı eserleriyle temayüz eder. Konumuz sadece onun tefsirini tanıtmak olduğu için diğer eserlerini saymakta bir fayda mülâhaza etmemekteyiz.⁴ Müellifimiz 354/965 senesi 22 şevvâlinin Cuma gecesinde 80 yaşlarında olduğu halde doğduğu şehir Bust’da Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Tefsiri :

Çeşitli sahalarda eserler vermiş olan İbn Hibbân, Kur’anı Kerim’in tefsirine âit bir eser meydana getirmiştir. Fakat bu tefsir hakkında gerek tabakât

1 Tezkiretu’l-Huffâz, III. 921; Mizânu’l-İtidâl, III. 507; Lisânu’l-Mizân, V. 113.

2 Tezkiretu’l-Huffâz, III. 922; Mizânu’l-İtidâl, III. 507; İslâm Ansiklopedisi, V 2. 753.

3 Tezkiretu’l-Huffâz, III. 922; Mizânu’l-İtidâl, III. 507.

4 Eserleri hakkında fazla tafsilat için bkz. C. Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Literatur*, Leiden 1944-1949, I. 164, Supplementbande, Leiden 1937-1942, I 273; *Tezkiretu’l-Huffâz*, III. 921; *İslâm Ansiklopedisi* V 2. 753; *Tabakatu’s-Sâfiyye*, II. 141; İbn Tangrıberdi, *en-Nücümü’z-Zâhire fi Muluki Mısr ve’l-Kâhire*, al-Kahire 1351/1932, III. 542-343; *Mizanu’l-İtidâl*, III. 506; es-Suyûtî, *Tedribu’r-Râvi fi serhi Takribi’n-Nevevi* (el-Mektebetu’l-İlmiyye Hicaz) s. 53-54 de hadise dâir olan *Kitâbu’t-Takâsim ve’l-Enva’* adlı eserinin tasnifi ve diğer eserlerle mukayesesi yapılmaktadır.; Kâtib Çelebi, *Kitâbu Keşfiz-Zunûn*, İstanbul, 1360-1361/1941-1943, I. 277, 437, 463, 521, 522, II. 1075, 1087, 1096, 1400, 1407, 2013.; Bağdath İsmâil Paşa, *Hediyetu’l-Ârifin Esmâu’l-Müellifin*, İstanbul 1364-1366/1945-1947, II. 44-45 (burada İbn Hibbân’ın 55 aded eseri isimleriyle taded edilir); *Mu’cemu’l-Buldân*, II. 174-175; Omer Rızâ Kahhale, *Mu’cemu’l-Müellifin*, Dimaşk 1379/1960, IX. 173; *el-A’lâm*, VI. 306.

kitablarında ve gerekse tefsir tarihine âit eserlerde bir malumata rastlanmamaktadır. Kâtib Çelcibi¹ ile Bağdatlı İsmâil Paşa² onun bir tefsiri olduğundan bahsetmektedir. Keza C. Brockelmann'da³, bu eserin Medine'de bulunduğunu ve ZDMG adlı mecmuada ondan bahsedildiğini kaydeder. İstanbul kütüphanelerinde çalışmalarım esnasında ona âit olan bir tefsire rastladım. Tefsir tekniği yönünden fazla bir özellik taşımasına rağmen, bu eserin tefsir tarihine âit eserlerde bulunmaması sebebiyle, tefsir tarihinde mevcûd olan boşluğu doldurmak gayesiyle, bu tefsiri kısa hatlarıyla ilim âlemine tanıtmayı bir vazife bildim. Bu kısa tanıtma, daha sonra tefsir tarihi sahasında çalışacaklara ışık tutabilir kanaatındayım.

İstanbul Üniversite Kütüphanesinde 1910 numarada kayıtlı bulunan bu eser, ez-Zümer sûresinden başlayıp en-Nâs sûresinin sonuna kadar devam etmektedir. Mevcûd olan bu cild, Kur'ânın ancak dörtte birini teşkil ettiğine göre İbn Hibbânın bu tefsirinin de dört cild olması icâb eder. Bu duruma göre İstanbul'da bu eserin son cildi bulunmaktadır. Bu cild 161 varaktan ibaret olup 235x160 mm ebadındadır. Her sahifesinde 27 satır bulunmaktadır.

Tefsir genellikle, zamanındaki tefsirlerden ayrı bir özellik taşımamaktadır. İbn Abbas, Mukâtil b. Süleymân, el-Kelbî, es-Süddî, Mücâhid, Katâde gibi zevattan, sanki onları görmüş gibi "kâla" lafzı ile doğrudan doğruya rivayet eder. Böyle bir durum isnadların ihtisar edilmiş olduğuna delâlet eder. Burada bu hususa bir kaç örnek vermemiz uygun olur:

الحجُّ عَرَفَةَ

(فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ رَبُّهُ) (el-Fecr Suresi 15) قال الكلبي

ومقاتل: نزلت في أمية بن خلف ويقال في أبي بن خلف إذا ما ابتليه يعني
اختبره ربّه (4)

(والمرسلاتِ عَرُفًا) (el - Mürsclât Suresi 1) قال الكلبي ومقاتل

يعني الملائكة ارسلوا بالمعروف. (5)

1 *Kesfu'z-Zunûn*, I, 437.

2 *Hediyetu'l-Arifin*, II. 44.

3 *Brock. G. I.* 164.

4 *Tefsiru Ibn Hibbân*, 145 a.

5 Aynı eser, 129 a.

(ن) (el - Kalem Suresi 1) وقال ابن عباس : نون السمكة التي تحت الأرضين . (1)

(فَتَمَاضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا) (Fussilet Suresi 12) امر كل سماء بامر قال السدى خلق في كل سماء خلفاً من الملائكة . (2)

(فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَمًا) (er - Zuhuf Suresi 56) قال مجاهد يعنى كفار قوم فرعون سلفا لكفار أمة محمد عليه وقال قتادة : جعلناهم سلفا الى النار . (3)

Bazı âyetlerde de doğrudan doğruya âyette geçen kelimenin manası açıklanmaktadır. Daha doğrusu âyette geçen garib kelimenin manası diğer bir kelime ile izâh edilmekte ve bu izâh tarzıyla de âyet tamamıyla açıklığa kavuşmaktadır. Tefsirin ekserisi bu şekilde garib veya izâha muhtâç olan kelimelerin izâhına tahsis edilmiş gibidir.

(... وَلَكِنَّا أَكْثَرُكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ) (ez - Zuhuf Suresi 78) يعنى جاھدين . (4)

(... وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا) (el - Haşr Suresi 10) معنى غشا وحسداً وعداوةً (5)

(... ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا ...) (el-hucurat Suresi 15) يعنى لم يشكوا فى ايمانهم . (6)

(... مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ) (Kâf Suresi 15) يعنى البعث بعدالموت . (7)

1 Aynı eser. 112 b.

2 Aynı eser, 18 b.

3 Aynı eser, 33 a.

4 Aynı eser, 34 b.

5 Aynı eser, 94 b.

6 Aynı eser, 58 b.

7 Aynı eser, 60 a.

(... يَاعِبَادِ فَاتَّقُونَ) (ez-Zümer Suresi 16) یعنی فوحدونی و أطیعونی (1)

Bazı garib kelimelerin izahı yapılırken, muhtelif âlimlerin bu kelime hakkındaki görüşleri de tadâd edilmektedir.

(أَفْبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ) (el - Vakıa Suresi 81) یعنی تکفرون . وقال الزجاج : المدهن والمداهن الكذاب المنافق . وقال بعض أهل اللغة : أصله من الدهن لأنه يلبس به دينه أي ينافق ويرأى .. (2)

(وَأَتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ..) (ed - Duhan Suresi 24) قال قتادة یعنی طرقاتاً واسعاً . وقال الضحاك رهواً أى سهلاً . وقا مجاهد متفرجا متفرقا ... (3)

وأرضُ الله واسعةٌ (ez - Zümer Suresi 10) قال مقاتل یعنی الجنة واسعة . وقال الكلبي وأرض الله واسعة یعنی المدينة فتها جروا فيها یعنی انتقلوا اليها واعملوا لآخرتكم . (4)

(والذين اجتنَبُوا الطَّاغُوتَ ..) (ez - Zümer Suresi 17) قال مقاتل یعنی اجتنبوا عبادة الأوثان . وقال الكلبي الطاغوت الكهنة . (5)

(.. ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا) (ez - Zümer Suresi 21) وقال الزجاج الحطام ما نفتت وتكسر من النبات . وقال مقاتل حطاماً یعنی هالكاً . (6)

Bazende âyette geçen garib kelimelerin aslını, yabancı dillerde aradığı görülmektedir. Meselâ:

(وَيَمْنَعُونََ الْمَاعُونََ) (el - Mâün Suresi 7.) قال مقاتل يَمْنَعُونَ

الزكوة . الماعون بلغة الحبشة المال ... (7)

1 Aynı eser, 3 b.

2 Aynı eser, 80 a.

3 *Tefsiru Ibn Hibbân*, 36 b.

4 *Tefsiru Ibn Hibbân*, 3 a.

5 Aynı eser, 3 b.

6 Aynı eser, 4 a.

7 Aynı eser, 158 a.

Bazı âyetlerin tefsirinde de fikhi meselelere temas edildiği görülmektedir.

(لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ) (el-vâkıa Suresi 79) من الذنب ويقال : لا يقرأه إلا الطاهر ويقال لا يمس المصحف إلا الطاهر. وروى معمر عن محمد بن عبدالله بن أبي بكر عن أبيهما أن النبي صلى الله عليه وسلم كتب كتاباً فيه لا يمس القرآن إلا على الطهور. وروى ابراهيم عن عبدالرحمن بن يزيد قال كنا مع سلمان الفارسی فخرج يقضى حاجته فقلنا يا ابا عبد الله لوتوضأت لعلمنا نسألك عن آيات الله . فقال أى أمسيت أمسه انه لا يمسه إلا المطهرون فقرأ علينا ما شئنا يعنى يجوز المحدث أن يقرأ ولا يجوز له أن يمس المصحف واما (... .) لا يجوز له أن يمس المصحف ولا يقرأ آية تامة . (1)

(يا ايها النبي جاهد الكفارَ والمنافقين) (9 - Tahrim Suresi) (et -) يعنى

جاهد الكفار بالسيف وجاهد المنافقين بالقول والتهديد . (2)

(و شاهد و مشهود) (3 - Burûc Suresi) (el -) ذكر مقاتل عن علي

قال الشاهد يوم الجمعة و مشهود يوم النحر يوم الحج الأكبر . (3)

(أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ أُنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا) (9 - Zümer Suresi) (ez -)

و أصل القنوت القيام ولهذا سمي المصلى قانتاً لأنها بالقيام يكون معناه أَمَّنْ هو مصل كمن لا يكون مصلياً على وجه ..... (4)

Bazen de âyetlerin sebebi nüzülü beyan edilmektedir:

(فامّا الإنسان اذا ما ابتليّه ربّه) (15. - Fecr Suresi) (el -) قال

الكلبي و مقاتل نزلت فى امية بن خلف ويقال فى أبى بن خلف. اذا ما ابتليّه يعنى اختبره ربّه . (5)

1 Ayn eser, 80 a.

2 Ayn eser, 109 a.

3 Ayn eser 139 a.

4 Ayn eser, 2 b.

5 Ayn eser, 145 a.

و العادياتِ ضبحاً) (el - Adiyat Suresi 1.) قال مقاتل و هو أن النبي صلى الله عليه وسلم بعث سرية الى بنى كنانة و استعمل عليهم المنذر بن عمرو... (1)

Bazen de, tefsirin en mühim ve en sağlam esaslarından olan, Kur'ânın Kur'ân ile tefsiri örneklerine rastlanılmaktadır. Meselâ,

(قل لله الشفاعةُ جميعاً) (ez - Zümer Suresi 44) قل يا محمد لله الأمر و الاذن الشفاعة و هذا كقوله (من ذا الذى يشفع عنده إلا باذنه) (el-Bakara. 255) كما قال (يومئذ لاتنفع الشفاعة) (Taha 109) و هذا كقوله (ولاتنفع الشفاعة عنده إلا لمن اذن له) (Sebe 23) (2)

Bazen de, Usûlü tefsirin en mühim konularından biri olan müteşâbihât, mübhem ve müfesser gibi hususlar üzerinde de durulduğu görülmektedir.

(حم . عسق) (2 - 1 Şurâ Suresi eş -) روى عن ابن عباس انه قال : الحاء حكم الله ، و الميم ملك الله ، و العين علو الله ، و السين سناء الله و القاف قدرة الله . و قال السدى الحاء الميم ملكه و العين عظمته و السين سناءه و القاف قدرته . و قال قتادة : هو اسم من اسماء الله تعالى . و يقال اسم من اسماء القرآن . (3)

(يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ) (el-Feth Suresi 10) يعنى يدالله بالانصره و المغفرة فوق ايديهم بالطاعة : قال الزجاج : يدالله فوق ايديهم يحتمل ثلاثة أوجه : احدها يدالله فوق ايديهم بالوفاء و يحتمل فى الثواب . فهذان وجهان جاء فى التفسير و يحتمل ايضا فى المنته عليهم و فى الهداية فوق ايديهم فى الطاعة . (4)

1 Aynı eser, 154 a.

2 Tefsiru Ibn Hibbân, 6 b.

3 Aynı eser, 23 b.

4 Aynı eser, 52 b.

(وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ)
(ez - Zümer Suresi 27) یعنی بینا هذا القرآن من كل شیء قد بین بعضه
مفسراً وبعضه مبهاً مجملاً. (1)

Kısaca tavsifini yapmağa çalıştığımız bu eserde, görüldüğü gibi, eski müfessirlerden nakiller bulunmakla beraber, müfessirin şahsi görüşleri de rol oynamaktadır. Eser, devrindeki Kur'an tefsiri anlayışını nakletmesi bakımından ehemmiyeti hâizdir.